

HEDESELSKABETS TIDSSKRIFT

Nr. 2

15. februar 1970

Landets ansigt

Heimdalsmyren
ved Trondheim

Litteratur

I få ord

91. årg.

... nyt FORD TRAKTOR CENTER i Viborg

Under firmanavnet Jørgen Olsen A/S har vi dannet et nyt selskab til at varetage salg, service og reservedelsbetjening for Ford traktorer og maskiner i det hidtige salgsområde for A. Philipsen Akts.

I det ny selskab bygger vi videre på de mangeårige erfaringer og traditioner fra A. Philipsen Akts., idet traktorspecialister herfra nu er ansat i vort firma. Medens vi bygger nye, moderne forretningslokaliteter, vil vi i overgangsperioden betjene vore kunder fra en kæmpestor boblehal på Industrivej 16. Denne hal vil rumme både værksted, lager og udstilling.

Som fremtidig specialforretning i traktorer, landbrugs- og industrimaskiner glæder vi os til at betjene nye såvel som gamle kunder, ligesom alle, der har købt traktorer og maskiner hos A. Philipsen Akts., er velkomne i vor forretning, der har overtaget alle service- og garantiforpligtelser for Ford traktorer og maskiner.

JØRGEN OLSEN A/S
Traktorer - Maskiner

INDUSTRIVEJ 16 . 8800 VIBORG
TELEFON (06) 62 32 22

JØRGEN OLSEN A/S

Traktorer - Maskiner

Industrivej 16 . 8800 Viborg

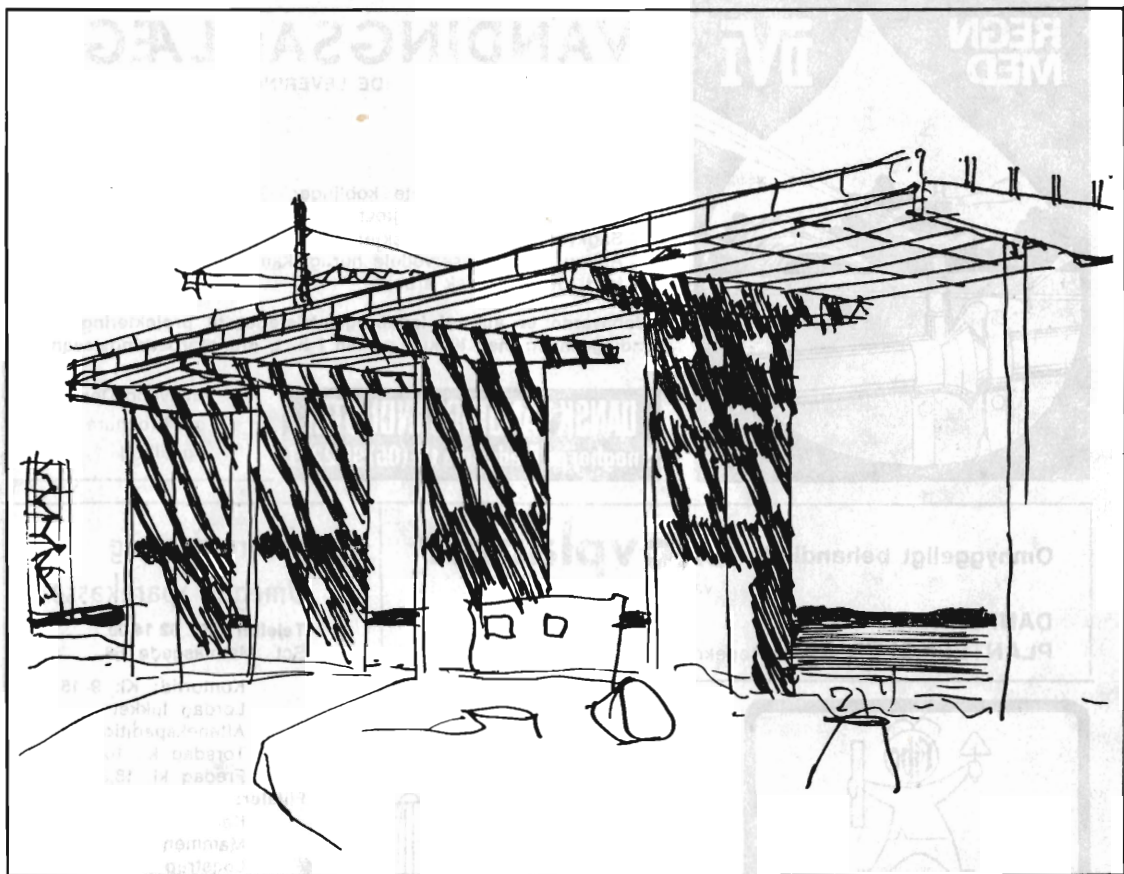
er fra 1. februar d. å. autoriseret som forhandler af Ford traktorer, redskaber, industrimaskiner og reservedele for Viborg og opland.

Samtidig vil vi gerne rette en tak til A. Philipsen Akts. for mange års godt samarbejde og udtrykke vor anerkendelse af det arbejde for Ford traktorer og maskiner, der er udført indenfor dette selskabs rammer.

Vi føler os overbevist om, at samarbejdet i det ny selskab mellem hr. Jørgen Olsen og A. Philipsen Akts. vil danne et solidt grundlag for udviklingen af en moderne effektiv traktor- og landbrugsmaskinforretning, og der er ingen tvivl om, at Jørgen Olsen A/S med sin dygtige og erfarne medarbejderstab og sit komplette reservedelslager vil være i stand til at yde alle ejere eller købere af traktorer og industrimaskiner den bedste service samt en hurtig og reel betjening i enhver henseende.

FORD MOTOR COMPANY A/S

Portland-cement til mange formål --

PORTLAND-CEMENT

En cement, der rigeligt opfylder kravene i normerne såvel herhjemme som i England, Frankrig, U. S. A. m. fl. lande. Den bruges, hvor ikke særlige grunde taler for anvendelse af en special-cement.

RAPID-CEMENT

Hurtighærdnende Portland-cement til brug hvor der ønskes hurtigere hærdning, end man får med almindelig Portland-cement, og ved støbning i kulde.

SUPER-RAPID-CEMENT

Ekstra hurtigt hærdnende Portland-cement til betonstøbninger, der skal tages i brug efter få døgn, betonelementer, forspændt beton og ved støbning i kulde.

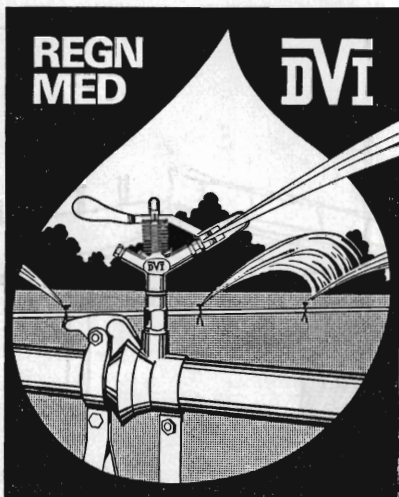

Trekanten -
Deres kvalitetsgaranti

A/s DANSK CEMENT CENTRAL

■ AKTIESELSKABET AALBORG PORTLAND-CEMENT-FABRIK ■

CHRISTIANS BRYGGE 28 . KØBENHAVN V

VANDINGSANLÆG

OMGÅENDE LEVERING

Ønsker De?

- ★ Gennemført kvalitet
- ★ Lette og stærke rør
- ★ De hurtige og robuste koblinger
- ★ Sprinklere, der vander jævnt
- ★ Sagkyndig og reel projektering
- ★ Anlæg, hvortil reservedele hurtigt kan skaffes, fordi det er dansk arbejde

Indehaverne er aut. af landbrugsministeriet til projektering af vandingsanlæg med tilskud og lån i h. t. grundforbedringsloven

DANSK VANDINGS INDUSTRI
Snoghøj pr. Fredericia tlf. (05) 95 22 11

Henvend Dem
om brochure
og tilbud

Omhyggeligt behandlede

skovplanter

i værdifulde provenienser

DANPLANEX

PLANTESKOLER A/S . Rødekro . Telefon (046) 6 29 33*

TIL ALT BYGGERI
FIBO LETKLINKER

TIL HURTIGT BYGGERI
FIBO FACADELEMENTER

TIL RATIONELT BYGGERI
FIBO VÆGELEMENTER
HB-system

TIL INDUSTRIELT BYGGERI
FIBO DÆK- OG
TAGELEMENTER

FISKBÆK PRODUKT %
8920 Videbæk . tlf. (07) 17,13 00

flagstænger i alle længder

leveres færdige, høvlede og pudsede, lige til at male samt forsynet med hånddrejet knop og varmforzinket skødeklamp. Behandlet enten med farveløs »Goriot« eller TRYK-impregneret. Rekvirer venligst brochure med priser.

HEDESELSKABET
BRANDE
TELF. (07) 18 10 88

Viborg Byes og Omegns Sparekasse

Telefon (06) 62 14 00
Sct. Mathiasgade 68

Kontortid: Kl. 9-15
Lørdag lukket
Aftenekspedition:
Torsdag kl. 16-18,30
Fredag kl. 18,30-20

Fillaler:
Karup
Mammen
Løgstrup
Vestervang

J. C. Halvorsen & Sønner

Kroghsgades Cementstøberi
Kontor: Augustenborggade 11
Århus C . Telf. (06) 14 59 99

Carlo Mortensen

VIBORG

Bogtryk, offset
& kartonnage
Telf. 06 - 62 03 55

AKTIESELSKABET

NORDISK BRANDFORSIKRING

ALLE ARTER FORSIKRINGER

Grønningen 25 ★ København

Hedeselskabets Tidsskrift

Nr. 2

15. februar 1970

91. årg.

udgår 16 gange årligt til medlemmer. – Annoncer til Hedeselskabets hovedkontor, Viborg, telf. (06) 62 61 11. Annoncepris 70 øre pr. mm. Medlemsbidraget er årligt mindst 10 kr. eller én gang for alle mindst 200 kr. Redaktør HAR. SKODSHØJ. Redaktionsudvalg: Afdelingschef, skovrider B. Steenstrup (formand), distriktsbestyrer J. Alsted, kontorchef B. Dalberg-Larsen og afdelingschef N. Venov. Trykt i Carlo Mortensens Bogtrykkeri, Viborg.

Indhold: Landets ansigt. – Heimdalsmyren ved Trondheim. – Litteratur. – I få ord.

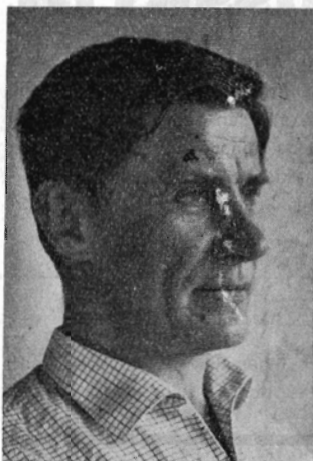
Forsiden: Foto fra 1904 fra Vejle Vestereg. Billedet kan ikke tages tilsvarende i dag, fordi hele dalen nu er lukket skov, hovedsagelig løvskov, overalt tæt ind på vandløbet.

---

*På Det Danske Hedeselskabs vegne mødte for-
manden for Hedeselskabets bestyrelse, hof-
jægermester A. Olufsen, ved nytårskuren på
Christiansborg den 7. januar og overbragte
Kong Frederik d. IX, Hedeselskabets høje pro-
tektor, selskabets bedste ønsker for 1970.*

*Hans Majestæt Kongen takkede og bad for-
manden bringe selskabets medlemmer og med-
arbejdere en hilsen med alle gode ønsker for
det nye år.*

Landets ansigt *Af E. Oksbjerg*

Balancen mellem landets produktion af stofflige og af æstetiske værdier drøftes her af forstander *Erik Oksbjerg*, Skovskolen i Nødebo. Under ferier i studenterårene var han bl. a. ansat i Hedeselskabets flyvende Korps.

I en overskuelig fremtid må selskabet, mener forfatteren, regne med stærke ideologiske påvirkninger og kunne gøre en betydelig indsats for bevarelse og genskabelse af landets skønhedsværdier.

Argumenterne for at bevare Jyllands rester af lyngbakker og -heder har været jævnt stærkere, jo sjældnere lyngen blev. Forfatteren har i sin tid frarådet lodsejerne at tilplante skrænterne mod Mattrup Mølleå ved Skads kirke og Loftsbjerg nord for Gudensø i Rye sogn, som nu er privat fredet.

H. S.

Af debatten i presse og praktisk politik om landskabsfredning kan man nu og da få det indtryk, at en avantgarde er marcheret frem med en åbenbaring af en sådan kvalitet, at den på relativt få år har trykket hævdvunden tænkemåde i knæ og nu griber vidt ind i lovgivning og dermed i mange menneskers tilværelse.

Situationen er karakteristisk for et modesving: Vi forstår ikke, at vi tidligere har kunnet mene og gøre dit og dat, som vi i dag ser med betænkelighed på. Skæl er faldet fra vore øjne, vi tror altid, det er de sidste skæl, opdager ikke, at klarsyn i går er blevet skæl i dag.

Et spørgsmål om principperne for landets udnyttelse er så omfattende, at man ville have ventet, en nyvurdering havde taget længere tid om at trænge igennem. Den er imidlertid ikke ny, den har i mindst 150 år med skiftende styrke gjort sig gældende i debatten. Netop nu står den ideologisk stærkt og støttes af landøkonomiske konjunkturer, som siger: det kan næppe betale sig at dyrke træ eller korn, hvor der forudsættes store investeringer eller betydelig administration. Overlad blot de besværlige jorder til eksperimenter over begrebet naturglæde.

Altså har en kulmination af stemningsbølgen kunnet kombineres med krasse økonomiske valg (måske en lidt for ekspresso ekstrakt) og iøvrigt med en lang række argumenter, hentet fra grænseområde mellem æstetik, sociologi, hygiejne og naturvidenskab, dygtigt formulerede og af en rimelig videnskabelig tilforladelighed.

Den nye vurdering siger bl. a., at der skal meget store privatøkonomiske og nationaløkonomiske gevinster til for at opveje tabet af de sidste rester af Danmarks karakteristiske landskabsbilleder, som er hele folkets eje, og som gennem generationer — naturligvis med visse ændringer — har karakteriseret landets enkelte egne. I hvert fald kan disse værdier ikke sættes på spil for en uklart defineret og ret usikker fremtidig merproduktion af tvivlsom salgsværdi.

Omvendelsen til dette synspunkt er for nogen en stor personlig oplevelse, og det kan derfor være rimeligt at søge disse sidste dages hellige afkølet lidt ved at dokumentere for dem, at deres (også nærværende forfatters) nye syn er et produkt af moden. Det er nemlig vigtigt at bevare en forståelse af vor gamle Adam, hans stunthoser, hakke, skovl, spade og tegnebog, for det første fordi fredningsforhandlinger med lodsejere derved kan gennemføres i en hyggeligere og hæderligere amosfære, og for det andet, fordi den gamle meget snart kan genopstå.

Hedeselskabets dannelse var også et udtryk for en mode, der ville hædre og praktisk organisere kampen for en produktionsøgelse. I vore nabolande dannedes på samme tid husholdningsselskaber, der støttede engvanding i fjerne egne af Lapland og tilplantning af heder i Nederlandene, Frankrig og Tyskland samtidig med, at statskasserne øgede støtten. Når senere Aakjær begræd tabet af sin barndoms hede, klagede også andre digtere i andre egne og i andre lande over, at flid og fornuft havde lagt naturen i bånd, at verden var blevet fattigere gennem velfærd. Hedeopdyrkningens sidste klimaks efter anden verdenskrig, som gav vore sidste hederester dødsstødet, genfandtes også i Europa og i Sovjetunionen. I Tyskland kunne man få det indtryk, at ingen forstmand fortjente hvile, før mordannelse i hedeplanter var bragt til ophør.

Og atter nu er hele verden, både Vesten og Rusland, enige om i æstetikens, medmenneskelighedens eller marxismens navn at søge landskabsværdierne bevaret eller rekonstrueret, og atter lader vi os behageligt bedrage til at tro, at hver af os har opnået et nyt klarsyn.

Folket kommer nok. Foreløbig må man blot håbe, at klarheden i vor opfattelse også må påvirke det idégrundlag, som præger den enkelte lodsejers hverdagsindstilling, og som selv efter 100 års undervisning i skovøkonomi har ladet alle nu praktiserende forstmænd i Europa, både i privat og statslig tjeneste, foreslå og gennemføre ulønsum produktion. Landmændene er ikke bedre. Alle har vi fulgt et instinkt. Jorden skal bære noget, så må mængden gøre det.

—:—

Et instinkt, en trang til at virke, uhæmmet af hensyn til aflønning i dag eller nogen sinde, dåd, ikke for løn, knap nok for ære, blot

dåd for dåd, siges at have dannet den vestlige civilisation. Kapitler af hedens opdyrkning illustrerer den for en kølig vurdering ofte blinde stræben, som greb både den fattige husmand og den rige hedebonde, skønt sidstnævnte måske både på kortere og længere sigt kunne have stået sig ved at lade det ringeste lyng og kær ligge til græsning og klyneskær.

Lyng og kær skulle væk, ikke blot for at øge bedriften, men først og fremmest for at øve bedriften. Der var ingen anden plads til dåd. Man sled og sled, kravlende over jorden mellem okser og heste eller alene med sped og greb. Man sled, også hvis lønnen var fjern, om den lå i det hinsidige eller i børns og børnebørns liv. Man var et dårligt menneske, om ikke man tidligt og sent var kaldet til arbejde, for nogle selve livet, for andre dommen.

Kampen var sagen, ikke sejren, man undede sig knap tid til at nyde dens frugter, de var blot midler til nye krafttag. Sliddet var ikke middel, men mål.

De muntre i landet kunne nok ane en vis humor i livets vilkår, kunne ønske lidt lethed og lathed, men var dog beklemt i søndagstøj. Gildets vitser og viser var hentet fra arbejdet, om de da ikke var meget gamle, fra en tid med udhvilede og velfodrede mennerskers mere raffinerede dramatik.

De mere tunge havde alene sabbatbuddet til at standse sliddet. Det har nok reddet mange fra at blive sære. Man var en pilgrim her, en fremmed, hvis løn for møjen lå i det tilkommende. Dommen og smerten kunne ikke opvejes af denne verdens skillinger, kornsække eller korumper.

I dag kan det være vanskeligt at sige, hvorfor vi hædrer deres minde. De kunne slet ikke lade være med at arbejde, hvilket de har fælles med så mange andre, som historien hylder, fordi de ikke kunne lade være med at yde, det være sig kamp, kunst eller kundskab. Dette tidsskrifts læsere kender de gamle hedebonders liv, enten fra deres egne eller fra redaktørens beretninger, dokumenter om en øgelse af nationalproduktet, væsentligt baseret på lønløst slid.

Hedeselskabet har altid ønsket at fremhæve viljen fremfor resultatet, uden at sidstnævnte derved skal tage skade, og har derigennem fastholdt en historisk linie. Da selskabet i sin tid stod som en af de fattige bønders få rådgivere og støtter, ville hele aktiviteten være gået i stå, om man havde påkaldt kold fornuft fremfor arbejdsmoral og idé, om man havde opstillet lønsomhedskalkuler eller beregnet timeløn. Hvor skulle de gamle iøvrigt gå hen med deres virketrang, hvis ikke jorden omkring hjemmet kunne give plads og løn for deres ønsker, håb og planer? Saltet havde nok mistet sin kraft, om man havde analyseret småt og stort og køligt havde afslået at støtte men-

Hedegård i nærheden af Assing ca. 1900. Heden er nu opdyrket, gården helt ombygget og omgivet af have og læplantninger og plantager, der lukker det vide udsyn ude.

neskets usalige trang til at kaste sig ud i de sværeste problemer og lade mange letløste ligge.

Støtten var samtidig kontant og moralsk, og selv om nogen af pengene ikke skulle have båret renter, så har de haft en enorm social virkning. Uden svulstighed kan de store såvel som de bittesmå projekter siges at have været en åndelig kraft af dimension som højskole-tanken, missionsvækkelser og andelsbevægelse.

Efterhånden som der imidlertid i det kontante regnskab flyder mindre af offervilliges skærv og seddel, mere og mere af statens almindelige grå skattepenge, opnået ved argumenter, som finansudvalg helst godkender: produktion og tilmed produktivitet, ændres vurderingsgrundlaget og må i stigende grad finde sig en tilpasning til nye situationer: Hvor anvendes arbejdskraften bedst, hvor pengene, hvad vil samfundet med landets jord, er grusgravning vigtigere end udsigtspunkter, er enge og havre vigtigere end snoede åløb, engkabellejer og ørreder. Er rug bedre end lyng?

I de kommende år kan vi blive vidner til en politisk debat af næsten filosofisk styrke og med skærende, praktiske konsekvenser med hensyn til menneskers valg af hverdagsliv, eksempelvis valget mel-

lem land- eller byliv og dermed mellem mindre og større kontantindkomster, mellem eget initiativ og minutstyret femdagesuge.

Foreløbig toner følgende vurdering frem med stor vægt: Vi har mad nok. Mere mad er nærmest til besvær. Vi får blodpropper, også markeds-mæssigt, af mere mad. Vi leder ikke efter sul og mel, men efter vitaminer, mikronæring og andre småfinesser. Samfundslegemet vil ikke have mere brød, men skuespil, hverdagsdramatik, søndagsoplevelser. Man gætter på, at øjeblikkets køberglæde vil afbalanceres til ligegyldighed, bl. a. fordi folk opdager, at mekaniseret hverdagslettelse kun havde værdi for de trætte, ikke for de sysselløse, og at ting, der skulle lette, f. eks. biler, for mange mennesker kun komplicerer deres levned. Dermed er vejen banet til ønsker om afprøvning af nye behov, som tidligere for hverdagsmennesket har stået nederst på behovslisten, nemlig skønhed og eventyr. Dem vil man søge at finde i kunst og natur.

Det hele spørgsmål om jordens udnyttelse, om landets ansigt, er således trukket op i et uventet højt politisk plan. Alle partier har i virkeligheden vedtaget, at vi har råd til og behov for landskabelige skønhedsindtryk. De er billigst at opnå eller at bevare ude i det åbne land. Det, som var tilbage i nærheden af byer, pulveriseres i disse år under endnu vigtigere behov som boligbyggeri og trafik, milliardinvesteringer helligst af alt. De sidste 35 år har gjort byerne stadig mere uegnede for menneskers tilværelse, hvis eneste illusion om ro og skønhed nu er knyttet til søndagen og dermed til bilen.

Fredningsbestrebelseerne vil således komme til at forløbe i samspil med politisk stillingtagen til landvinding, landbrugsstøtte, nedlægning af landbrug, begrænsning af landbrugspligt og af fredskovs-pligt, de statslige og offentlige skoves regnskabstal, der i nogen tid har været betænkelige, samt til sociale problemer af stor rækkevidde.

Naturlglæden fisker i rørt vande og vejrer morgenluft. Lods-ejere i landets mere spændende egne vil få besøg af en stigende skare offentligt ansatte fredningsplanlæggere. Det hele kan føles lidt akavet, men er vel den eneste løsning på øjeblikkets forvirring. Myndighedernes foreløbige resultater med hensyn til at bevare egnsbilleder er opmuntrende. De videre resultater er bl. a. afhængige af, hvorledes planlæggerne opnår forståelse og kontakt med lodsejerne, og — hvilket skulle være naturligt — hvorledes statslige og andre offentlige ejendomme reagerer på øjeblikkets vilkår.

—:—

Fredningsbestrebelse vil ikke altid nøjes med at bevare noget eksisterende, men kan også ønske at retablere noget helt eller delvist tabt, f. eks. store lyngstrækninger på heder eller bakker, en »natur-

For 70 år siden lå der her nogle meget vidstrakte hedeblader uden et træ.

(fot. has. 1966)

lig« vegetation af lyng, ene, birk eller egekrat, eller en udsigt. Man kan også operere skov, ja selv løvkrat, bort fra karakteristiske bakke-
drag, der var særligt smukke i sin tid, da de lå blottede. Mest udsat
for operation er forpiskede, halvt opløste nåletræsplantager, som til-
slører — ja næsten tilsmudser — fine horisontlinier, mindre udsatte
er »kønne plantager eller hegn«, men selv noget så genuint som ege-
krat eller så yndigt som birkeskov kan frygte for kniven. Partiet om-
kring Knøsen og Himmelbjerget eller Høvild-Højkol-området ved
Salten sø eller Gern bakker var for blot 50 år siden meget mere præ-
get af lyng. Siden græsning og lyngslet er holdt op, er lyng, ene og
blåbær gået tilbage, medens birk, eg og forvildet gran og fyr nu ind-
tager bakkerne og tilslører deres store linier.

Planlæggerens detaljarbejde i felten får større perspektiv, der-
som han tænker sig ind i terrænets historie som kulturlandskab og
også søger at forstå de elementer, som han finder af negativ værdi,

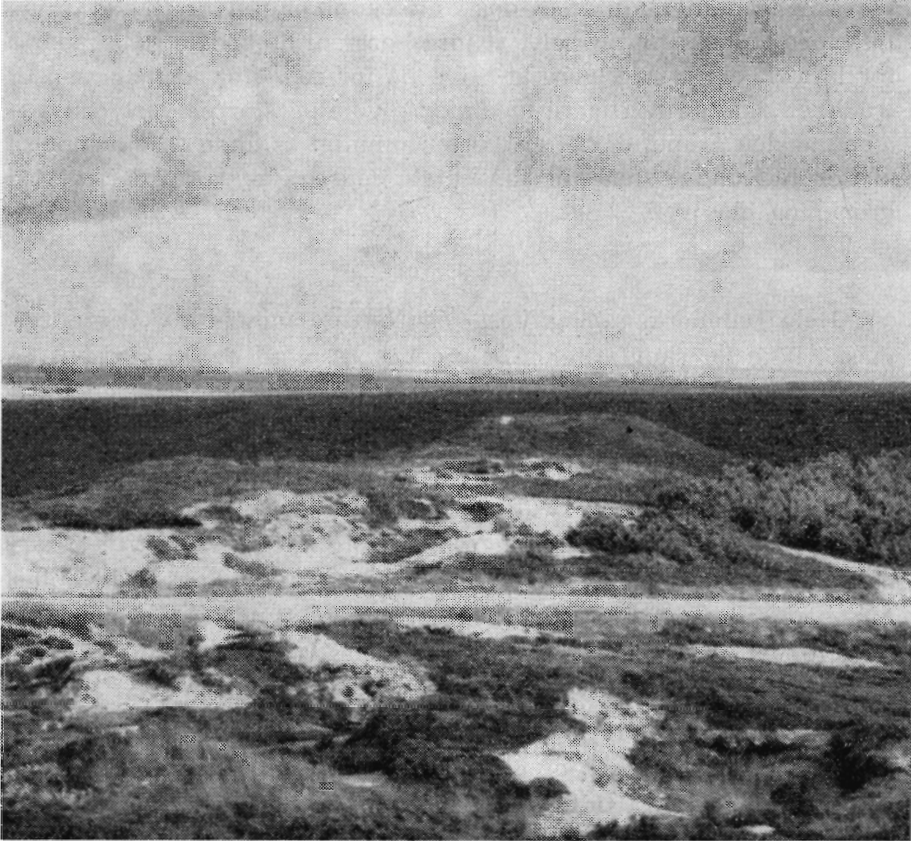
eksempelvis en dødssløv granbevoksning uden udsigt til nogen sinde at give en rimelig indtægt. Som regel er den plantet med iver eller snusfornuft og udtryk for noget menneskeligt værdifuldt, som alle vi skovbrugere i går sluttede os til som noget selvfølgeligt.

Hvor plantagerydning kommer på tale, og det sker forhåbentlig mange steder, må man ikke vente, at alle lodsejere kan forstå vor kolbøtte. Det er da vigtigt, at ideerne demonstreres først på offentligt ejede arealer. Mange vil huske den befriende følelse, også i bogstavelig forstand nye perspektiver, som opstod, da skovrider Kierkgaard for mange år siden huggede nogle ganske ligegyldige bjergfyrbævsninger, således at Kolpendalens lange linier kom til syne for de vejfarende gennem Gludsted plantage. På samme egn var dengang og nu et godt incitament i Skærbæk plantage i Them sogn, hvis ejere, familierne Foss, Larsen og Smidth, har forstået at balancere opfattelser, som brødes i den tidligere generation: Alexander Foss' begavede skovdyrkning og Hans Smidths vidunderlige landskabsopfattelse. Endnu kan man i lyngtæppet ane stødrækkerne fra renhugst i dølgsmål. Sandsynligvis vil både statsskovbruget og Hedeselskabet i de kommende år vise en større beslutsomhed og bevidst forme landskabet i plantagerne gennem en afvejning af lyngfladernes retablering, og forhåbentlig vil indstillingen brede sig til det lige så vigtige publikumsområde Nordsjælland, som trænger alvorligt til operationskniven.

Har vi skovbrugere først vist, at vi tør tabe ansigt, går det nok lettere at foreslå en sådan bevidst landskabsudformning hos private, som måske alle deres dage, til vor glæde, har været ivrige medlemmer af plantningsforeninger.

I hele dette spørgsmål står Hedeselskabet med mange nøgler, fordi dets plantningsafdeling ikke alene er et skov- og tømmerkompagni, men i høj grad et serviceorgan, der ligesom selskabets øvrige afdelinger har gamle og levende forbindelser med amter, kommuner og de enkelte gårdbrug, brunkulslejer og entreprenører i grusgrave, vejbygning og kulturteknik.

Kan land- og skovbrugere have noget at forsvare, men også noget at ændre i vort forhold til balancen mellem landskabets ynde og dets produktion, så er vi i selskab med nidkære amts- og sogneråd, som har erstattet landets kønneste vej- og åstrækninger med uinspirerede ingeniørstreger, fældet allétræer, tilladt nu uforståelig udstykning for at fremme fartglæde, trafiksikkerhed med fuld udblæsning og byggeri med knæsæt hygiejne. Ingen brønde nær møddingen, ingen lokumspande til rabarberne her i amtet! Vi er et foregangsamt, og vi kører stærkt. Dermed forsvinder vejtræer, rabarber sygner hen, brøndvand erstattes af kommunevand, efterhånden passende klore-

Omkring Trehøje et par km vest for Timring er nogle hundrede ha blevet fredet, så den vældige udsigt, navnlig mod vest, stadig vil være uhindret. Mod nordøst og sydøst er der nu store plantager, hvor der for et lille århundrede siden også kun var hede. (fot. has. 1952)

ret, lokum og mødding forsvinder af helt andre grunde end de hygiejniske, nemlig sammen med karrigheden og 70-timersugen, medens bække og søer endnu mange år vil dufte til minde om et vigtigt valg: for kloakken, mod rabarberne.

Ansvar og æren for det strømlinede landskab må vi dele og after her undgå to fronter, der først ikke kan, siden ikke vil, forstå hinanden. Ensidig æstetiseren er ikke bedre end ensidig teknokrati, måske endda dyrere og mere uægte.

Kunne man uddanne »arkitektprægede ingeniører med biologiske kundskaber« ville man nok ikke længere forsværge, at gode veje kan lægges smukt i landskabet, at vi om sommeren kan køre under yndig træskygge uden øget ulykkesrisiko, at meget kan blive kønneren uden at blive dyrere, at kedelige veje kan være farlige, at man kan

køre langsomt, nyde turen og dog være endnu effektivere(!) end travle folk med respekt for sig selv, at jord hører til de bedste rensmedier for lort, at det er vigtigere at blive fri for røg, støj og møg, end at trafikken skal gå hurtigere med større veje og større overlydsfly — alene af den grund, at det er næsten umuligt at finde en anvendelse af den indvundne tid, som kan betale dens uhyre kostpris, i beton, kroner og blodtryk.

—:—

Hele Danmark, særlig Vest- og Nordjylland, er for træfattigt, måske ikke for skovfattigt. Nogle egne passer til en fri horisont og en stor himmel, andre råber efter træer, ikke blot plantager eller læhegn, men store fuldkronede eller skævkronede løvtræer.

Mange steder kan der med ret artsvalg og gødskning laves kønne afvekslende plantninger. Brunkulslejernes tilplantning har vist, hvad der kan nås. De mange virkninger af blomstrende buske og træer, vår- og høstfarver, som eksempelvis findes i det rige udvalg af vilde æbler, kirsebær, tjørn og eg fra hele verden, har først og fremmest betydning for en ny udformning af plantagernes indre og navnlig for de plantager, der ligger nærmest byerne. Herom senere.

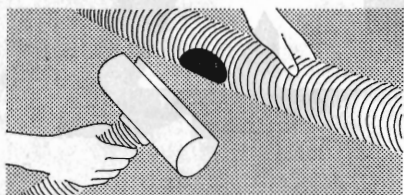
Men lige så vigtigt er det, at man genindfører de fritstående, store træer, eg, bøg, lind, ask og elm, de steder i landskabet, hvor vi nu ved, at de har været tidligere. Vor viden om hedeegnenes trævækst har hidtil været præget af beretninger yngre end 1750 samt naturvidenskabelige gætterier, der sammen tydede på, at hedebladerne i årtusinder har været dækket af næsten træløs lyng, og at bøgen ikke tidligere har vokset i Vestjylland. Nu ved vi, uden gætterier, at eg og bøg har dannet store skove på steder i Vestjylland og Thy, hvor vi har vænnet os til at stå over for »et træløst urlandskab«. Historikerne finder beretning om skovene, ja kan næsten opgive antallet af træer i forskellige dimensioner, i de tingbøger, der er ældre end 1650, og får nu og da god støtte fra de botanikere, som sysler med pollenanalyser.

De længelevende, derfor anselige løvtræer hører hjemme i mange hedeegne, de kan sagtens vokse der, og de vil præge landskabet på en måde, vi ikke i dag kan tænke os.

Vi må ikke lade os afskrække af de pauvre løvtræebælter, særligt eg, som blev resultatet af århundredskiftets bestræbelser, designet af så store plantører som P. E. Müller, Alexander Foss, Lorenz Smith eller de kun lidt bedre resultater af løvtræinteressens i årene omkring 1950. På dette punkt er vi blevet meget dygtigere.

DÆN-RØR

HANDELS- OG INGENIØRFIRMA

BRAGE

MICHELSSEN

INDHENT TILBUD.

TARKETT P.V.C.-RØR EN GROS . RUNDHØJALLE 135 . 8270 HØJBJERG . TLF. ARHUS 06-2710 44

EFFEKTIVE, FUNKTIONSSIKRE DRÆNRØR MED »VORTER«

TARKETT P.V.C-rør er en revolutionerende nyskabelse og har allerede vundet stærk udbredelse. Drænrørene er fremstillet i slagfast, frostsikker hård P.V.C., og har 17 cm² vandtagingsareal på 1000 slidser, fordelt over 250 »vorter« pr. løbende m. Drænrørene er korrugeret og har derfor stor modstandskraft overfor tryk. Den fleksible konstruktion giver funktionssikre ledninger under de vanskeligste forhold. Drænrørene leveres i ruller. Længde pr. rulle, diameter og vægt er anført her:

YDRE DIAMETER mm	LÆNGDE/RULLE m	VÆGT/RULLE kg
50 (2")	300	53
90 (3")	150	63
110 (4")	100	55
160 (6")	50	60
225 (9")	6	

Mejeriernes og Landbrugets Ulykkesforsikring

Gensidigt selskab ★ Oprettet 1898

Henvendelse til kredsens tillidsmand eller til hovedkontoret:
Vester Farimagsgade 19 . København V . Telf. (01) 15 03 50

Skive Cementstøberi

Knud Østergaard
Telefon (075 1) 921

NORMRØR

med garantimærket
Imprægnering Brøndrør

Hedeselskabets Centralplanteskole

Tvilum Skovgaard . Faarvang

Telefon (06) 87 21 11 - nr. 1

- Planter af hårdføre racer til skov, læ,
- hæk, vildtremiser og sommerhusgrunde.

Røde drænrør

fra 2"-12" haves altid på
lager. - Forlang tilbud.

»SOFIENLUND«
TEGLVÆRK

Ulstrup - Tlf. (06) 46 30 10

Sydvestjydske Teglværkers Salgskontor

ØLGOD

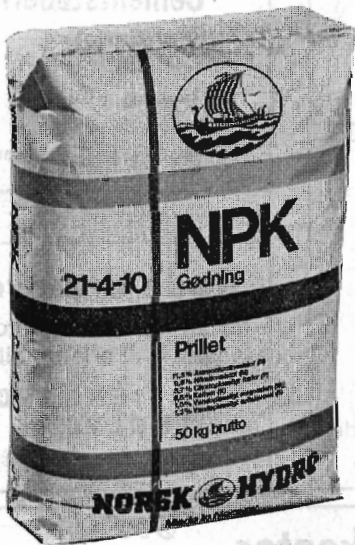
Tlf. (052) 4 47 11

AEROLIT

DANSK SIKKERHEDSPRÆNGSTOF

NPK

BILLIG ARBEJDSBESPARENDE GØDSKNING

fordi:

- NPK indeholder alle næringsstoffer
- NPK forenkler planlægningen
- NPK leveres såvel i sække som løsvare
- NPK er let at opbevare og let at sprede
- NPK udbringes i een arbejdsgang
- NPK giver en tiltrængt arbejdslettelse i foråret
- NPK giver samme merudbytte som andre gødningstyper

- NPK 21-4-10 med magnesium
- NPK 16-5-12 med magnesium
- NPK 15-4-12 med magnesium og kobber, klorfri
- NPK 14-4-17 med magnesium og kobber, klorfri

ALT I EEN ARBEJDSGANG - NEMMERE OG BILLIGERE

NORSK **HYDRO**

For det første må man nok undgå løvtræplantning på de ringeste jorder. For det andet tyder det midtjydske materiale på, at bøgen er langt bedre egnet end egen, der egentlig kun i ungdommen er rigtig tapper. Derefter stopper den. For det tredje ved vi i dag langt mere om gødskning og hjælpetræer end de gamle. Også de kendte brugen af fosfat og kvælstof, også kombinationen af fosfat og hjælpeplanter som lupin, gyvel og el, men hele spørgsmålet nåede ikke at blive gennemeksperimenteret. Vi er også blevet bedre til at lave traktorer og ved, at skal løvtræplantning lykkes, må der, selv på den lidt bedre hedejord, et masseopbud til af jordbehandling, gødskning og hjælpeplanter, der til stadighed kan fældes ned mellem de ædle løvtræer. Jorden er blevet ringere fra 1600, indtil vore plantager grundlagdes, således som Hugo Mathiesen og Axel Stensberg beretter.

Med den bevægelighed i jordens anvendelse, der i dag kan øjnes, hvor pligt mig her og pligt mig der til land- og skovbrug er lettet, ja, hvor man kan sige, at tung pligtfølelse nu og da er mindre efterspurgt end smart fantasi, må også skovbrugere være på tærne. De nedlagte landbrug, der ligger nærmest større færdselsstrøg og overlades til plantning, må udnyttes med produktiv styrke og god arkitektur. Herom i en senere artikel.

Plantning på fjernereliggende nedlagt landbrugsjord bør i videste omfang anvendes som argument for nedlæggelse af fredskovsplikten på de plantager, der ligger nærmest landsbyer og småbyer, der ikke i overskuelig fremtid behøver større friarealer. Skovbrugere kan ikke på mere væsentlig måde gribe ind i samfundsudviklingen end ved at deltage ganske konkret i byplanlægning. Mange egne i Jylland er så triste og blæsende, at det er en misforståelse, at der bliver flere og flere mennesker der, og i hvert fald et underligt selvpineri, at de finder sig i de blæsende, form- og farveløse omgivelser. Når nu skoven er opfundet, er det underligt, at den ikke bruges som miljø om menneskers bolig netop her. Fredskovsplikten er til for menneskers skyld og kan heldigvis flyttes, så skoven kan yde os sin allerførneste tjeneste.

I hele spørgsmålet om egnsplanlægning og landskabsudformning, byggemodning, mange former for byggeri, står Hedeselskabet meget vel rustet, dersom kanonerne i de enkelte batterier får en lille drejning.

Heimdalsmyren ved Trondheim

Ligesom der syd for Herning ligger »en grumme stuer mues«, Knudmose kaldet, ligger der syd for Trondheim en ganske tilsvarende stor højmose, som bærer det poetiske navn »Heimdalsmyren«. Den ejes af Trondheim kommune, og arealet udgør ca. 300 ha.

Indtil for få år siden har den henligget i naturtilstand til glæde for de modige, der vovede sig derud for at plukke muldebær*) eller tranebær, og i øvrigt ligesom vore vildmoser som et kedeligt reservoir for vinterkulden med tågedannelse i forsommeren til følge.

For et halvt hundrede år siden søgtes et mindre område opdyrket, uden at resultatet dog er gået over i historien som særlig vellykket.

Norges hovedvej nr. 6 — europavej 3 — går gennem et hjørne af mosen, og det afskårne, mindre areal er for nogle år siden blevet afvandet, og der er her opført foreløbig ti 3-etagers boligkarréer på oprindelig 2-3 m dyb højmose. Fremgangsmåden er den, at tørven bortgraves på byggestedet, og på den udjævnede sandbund støbes en betonplade, på hvilken huset opføres. Den omgivende mose, der i mellemtiden har »sat sig«, belægges med lidt sand og er udmærket egnet til haver, parkeringspladser, legepladser etc. (fig. 1).

Fig. 1. Nogle af de 3-etagers boligkarréer, der er opført på 2-3 meter dyb høj-
mose i Heimdalsmyren syd for Trondheim.

*) Muldebær eller, som de på norsk hedder, »Molter« udmærker sig jo ved at være røde, når de er »grønne«, og gule, når de er »røde«, d. v. s. modne.

Fig. 2. Udsigt over Heimdalsmyren ved Trondheim. Arealet er under afvandning, og der er nedlagt 180 km plastdræn.

Succes'en på det mindre moseareal har givet bystyret blod på tanden med hensyn til den øvrige del af mosen, og efter at man havde ladet Det norske Myrselskab undersøge og opmåle mosen og udarbejde afvandingsplan, udskrev man en konkurrence om den bedste plan for udnyttelsen og herunder bebyggelsen af arealet. Der indkom mange forslag, men der uddeltes ingen 1. præmie, derimod to 2. præmier, hvoraf den ene tilfaldt det danske arkitektfirma Hans H. Skaarup og J. M. Jespersen, København.

Det er nu hensigten i de nærmest kommende år at opføre boliger og hvad dertil hører af serviceinstitutioner til et halvt hundrede tusinde mennesker, og der skulle blive god plads til parkanlæg, legepladser o. s. v.

Afvandingsforholdene var i efteråret langt fremme, og foruden gravningen af hovedkanalerne er der foreløbig nedlagt 180 km plastdrænelinger (fig. 2).

A. R.

Litteratur

»DE VISTE VEJEN«

Landhusholdningsselskabets Forlag, 250 s., ill., indb. 45,- kr.

I fjor fejrede Det kgl. danske Landhusholdningsselskab med stor festivitas 200-årsdagen for selskabets stiftelse. I den anledning udsendtes festskriftet »For fædrelandets bedre flor«. Nu følger endnu en udsendelse i tilknytning til jubilæet, en bog på 250 sider med titlen »De viste vejen«. På tiltelbladet bærer den forfatternavnet Erling Mortensen, men initiativet og en del af forfatterskabet

må dog tillægges Erling Mortensens fader, den også i hedeselskabskredse så velkendte afdøde lokalhistoriker, lærer og museumsinspektør *Rasmus Mortensen*. I 1956 havde Landhusholdningsselskabet overdraget Rasmus Mortensen at bearbejde det i arkiverne gemte materiale om de foregangsmænd, der i årenes løb havde modtaget selskabets sølvbæger, således at det kunne samles til en bog. Rasmus Mortensen nåede at gennemgå en betydelig del af materialet, men sygdom forsinkede fuldførelsen, og Erling Mortensen påtog sig at gøre det færdigt efter faderens død i 1965.

»De viste vejen« er overvældende.

Bogen handler for mere end 200 siders vedkommende om mænd og kvinder, der er hædret af Landhusholdningsselskabet ved tildeling af et sølvbæger i tiden efter 1804. I alt omtales i meget knappe sætninger lidt færre end 900 modtagere fordelt over hele landet og ordnet kronologisk i en god amtsinddeling. Desværre er der kun anført tidspunktet for bægerets tildeling og kun som en hel undtagelse, hvornår de pågældende er født eller er døde. Kulturhistorisk ville det have været af stor værdi at kende de hædredes alder, navnlig ved de tildelinger, der ligger tilbage til det 19. århundredes første halvdel; men denne indvending betyder intet i forhold til det samlede indtryk af, at her skildres mennesker, næsten alle fra det jævne dagligliv, der har øvet skabende bedrifter.

Et blik i fortegnelsen fortæller, at i alt 330 er hædret på øerne og knapt 500 i Jylland, men på øerne er sølvbægerne næsten alle uddelt før ca. 1870 og kun et halvt hundrede senere, medens tildelingen i Jylland er jævnt fordelt i tiden fra 1804, da sølvbægerne blev indført, og helt op til de seneste år.

I *Ringkøbing amt* er der fordelt flest, i alt 137 bægre, og derefter følger *Vejele amt* med 72 bægre, for det sidste amts vedkommende flest i vesteramtet — d. v. s. i hedeegnene.

Det er opdyrkingen, først og fremmest hedeopdyrkingen, der er hædret, men alle de andre former er med. På øerne fortælles i tiden indtil 1840 om mergling, om grøftning og vandafledning, om rydning af sten og digesætning med hegnsplantning samt udvikling af frugthaver. Vi møder de samme årsager til belønning og hædring i Jylland, men her er det det hårde slid med brydning af heden og det årelange arbejde for at forvandle et stykke lyng til agermark, der side op og side ned kommer til orde i de enkle ord. Jævnside og ofte om den samme mand, som fik hæder for hedeopdyrking, taler beretningen om plantningsarbejde, om skovrejsning og læhegnenes vækst.

I »Hedens opdyrking i Danmark«, som Hedeselskabet udgav i 1953, er der en del af de samme skildringer, fordi det var hedeopdyrkere, der blev hædret i Kongenshus Mindepark, men her i den nye bog rundes i virkeligheden Danmarks opdyrkningshistorie op på en måde, så denne bog kan ventes at blive stående som et kildeskrift, der stadig vil søges tilbage til. Vor danske kulturhistorie har i de tre værker, Frifelts fra 1929: »Gennem de jyske Udmarker«, Hedeselskabets fra 1953: »Hedens opdyrking i Danmark« og nu Landhushold-

ningselskabets »De viste vejen«, et materiale om egnshistorie og om landsdelenes vækst og udvikling, som man vist næppe kan finde magen til på anden måde, heller ikke i noget andet land.

Det ville være fristende at hente nogle eksempler frem, men valget vil være for svært. Erling Mortensen har i sin indledning prøvet på flere sider at omtale *N. I. Fogh*, Thorning, der både var hedeopdyrker, fabrikant, foredragsholder og meget andet. Denne historie er meget underholdende, men det synes en smule afvigende fra hele bogens idé at trække netop denne mand frem. Han var fantasifuld og skabende på en hel del områder, men tingene faldt i det lange løb sammen om ham; det synes anmelderen forkert at lade ham være en prototype på de, der er hædret med sølvbægeret. Så er billedet tegnet meget bedre med omtalen, som det andet eksempel, af *Laura Svejstrup Madsen*, Sdr. Omme, der i 1948 fik tildelt sølvbægeret for resultater, hun sammen med en børneflokk på otte havde nået i kamp mod heden efter at være blevet enke i 1933. Således kunne der hentes bedrifter frem fra hver af bogens sider, men, det skal indrømmes, ikke nær så egnet for roman og drama som *N. I. Fogh*.

Det indledende kapitel er en god og kortfattet skildring af vor landbrugs-historie, velegnet i sin overskuelige knaphed til anvendelse som grundbog f. eks. i skoler og studiekredse. Der er dog ikke noget egentligt nyt at hente her. Det kunne der have været, om forfatteren f. eks. havde suppleret med en skildring af de kendte mænd, der ud over landet stod bag de bedømmelser, som fordelte sølvbægerne. Det er i forrige århundrede mænd som *Hans Bjerregaard*, Hjer-mind-Lee, *Søren Fjelstrup*, *Sindinggård*, *Tang*, Nr. *Vosborg*, og *Krarup*, *Ulf-borg*. En hel del af sølvbægerenes modtagere fra første halvdel af det 19. år-hundrede har disse mænd besøgt og skrevet om. De tre første indstillede så-ledes *Frederik Møller* i Them sogn til sølvbægeret i 1833. Det var den *Frederik Møller*, der samlede »Løvenholt«, opdyrkede endnu en gård og plantede, så Them sogn blev forvandlet. Havde vi ikke haft disse tre mænds beskrivelse i Landhusholdningsselskabets arkiv, havde Them sogns skovhistorie og op-dyrkning næppe kunnet skildres i dag.

Til disse mænds virke burde det så have været tilføjet, at ingen af dem selv fik bægre — de viste selv vej og skubbede på. H. S.

Naturen og mennesket

Af Frank Bregnballe. Haase & Søns forlag, 100 s., ill.

I serien »Orientering« fra Haase & Søns forlag har *Frank Bregnballe*, Ribe, offentliggjort en række afhandlinger, der ud fra et økologisk synspunkt beskæf-tiger sig med temaet »Mennesket og naturen«. På 100 sider får forfatteren lej-lighed til at belyse sin opfattelse af, hvorledes naturen skal forvaltes. Økolo-gien må i fremtiden indgå i grundlaget for hele samfundsplanlægningen, hvis man skal undgå overgreb mod den natur, vi lever med og af, og som udgør vort miljø.

I en række instruktivt og klart udformede afsnit gennemgår og påviser *Frank Bregnballe* naturens afhængighed af mennesket og omvendt, idet han understreger, at udviklingen er løbet stærkt. Helt op til den nyere tid har men-

neskets evner til naturindgreb været forholdsvis beskedne, men dette forhold ændredes brat med den hastige vækst i kundskaber, som slog igennem med det tyvende århundrede og dets teknik. Energi er noget andet end før, men menneskene er fortsat et led i biosfærens vældige system og afhængige af systemets funktionsdygtighed. Det hele udtrykkes kort i ordene: »For at besejre naturen, må man lystre den.«

Gode billeder og statistik giver bogen yderligere oplysende værdi.

Danmarks natur. – De ferske vande.

For den, der har interesse for vand, vandløb og søer og det liv, der rører sig i dem, er bogen en lækkerbidsken. Det er meget let at finde rundt i den og slå ned på det specielle forhold, som man måtte ønske at se nærmere på. Indholdsfortegnelsen er meget oversigtlig, men man kunne ønske, at indholdsfortegnelsen i første afsnit (vandet i naturen) havde været opdelt i mindre afsnit således som de øvrige afsnit, så meget mere som teksten i denne afdeling er opdelt i afsnit.

Bogen er meget instruktiv med de mange billeder og tegninger, men man kan undre sig over, hvorfor der ikke for alle billeder er angivet fotograf eller tegner.

Når man går i gang med bogen, får man den ene gang efter den anden ting at vide, som man aldrig har tænkt sig. Hvilken usagkyndig læser kender til de variationer i nedbør, afstrømning og fordampning, vi har her i landet, og grunden til, at vi har dem. Her giver forfatteren letfattede oplysninger om hele mekanikken i vort vand. I den forbindelse kunne man have ønsket også at få oplysning om videnskabens opfattelse af resultaterne af menneskenes indgreb i form af vandindvinding og afvanding.

I dette og alle de følgende afsnit får man et væld af kontante og objektive oplysninger, selv om en enkelt forfatter i afsnit om regulering side 119 henfalder til direkte forkert oplysning af bare harme over, at ikke alle vandløb får lov til at ligge urørte. Når det påstås, at de fleste vandløbsreguleringer har været til liden nytte — at det medfører en uønsket sænkning af grundvandstanden, og at grødeskæring mange steder er overflødig, er det fordi forfatteren ingen viden har om dansk landbrugsjords benyttelse.

Det grove angreb på Hedeselskabet taler sit eget sprog.

Bortset herfra får man et billede af det myldrende liv af planter og dyr, der findes i de af vore vandløb, som ikke er beskadiget ved forurening af den ene eller den anden slags.

Det er utvivlsomt, at reguleringen ødelægger en hel del flora og fauna i vandløbene, men er de herrer forfattere ikke for tilbøjelige til at hænge sig i nuet som billederne side 43—112, hvor det drejer sig om nye arbejder, der ikke er groet sammen endnu, men står med de nøgne sider — men vent og se om nogle år.

Der er vel næppe nogen ådal, der er gravet flere kanaler og opstemninger i til vanding og fiskerier end Karup ådal, men den er dog fundet fredningsværdig på en lang strækning.

J. Alsted

I få ord ...

Gårdejer *Viggo R. Thomsen*, Nørregade 2, Videbæk, der har været Hedeselskabets forretningsfører for Videbæk distrikt siden 1962, har ønsket at blive afløst, og hvervet er nu overtaget af fuldmægtig *Kurt Knudsen*, Grønningen 15, Videbæk.

Det 3. trin i rensning

Et udvalg fra Hedeselskabets kulturtekniske afdeling og fra Hedeselskabets laboratorium var i januar på et studiebesøg i Helsingborg og i Malmø som gæster hos *Bergsøe & Søn* og det svenske selskab *Boliden* for at sætte sig ind i, hvorledes man i Sverige gennemfører rensning af spildevand i »3. trin«, d. v. s. fjernelse af fosfater. Endnu er det kun få sådanne rensningsanlæg, der er igang i Sverige, medens vi ingen tilsvarende har igang her i Danmark.

Familien *Dalgas'* ældste, fhv. sygeplejerske frk. *Dagmar Dalgas*, Klosteret i Ribe, fyldte den 9. januar 80 år og var i den anledning genstand for megen opmærksomhed. Som ældste datter af *Christian Dalgas* føler hun det som en kær pligt at værne om slægtens minder og dens tilknytning til hedesagen.

Projektet blev for dyrt

Brønderslev kommune, der er interesseret i en regulering af et antal sognevandløb i engene syd for Brønderslev, henvendte sig i sin tid til Hedeselskabet for at få udarbejdet et projekt for afvanding af engene og et overslag over, hvad det ville koste. Sagen var oprindeligt rejst af en kreds af lodsejere omkring *Lygten Bæk*. Forleden blev projektet forelagt for ca. 80 lodsejere ved et møde i Brønderslev. En afstemning viste stort flertal mod projektet, idet en kreds af lodsejere gav udtryk for, at de ikke mente, at engene kunne komme til at afkaste et så stort udbytte, at det kunne betale sig. Projektet gik ud på at afvande til *Ryå*, der for snart mange år siden under store tekniske vanskeligheder blev reguleret på foranledning af *Hjørring amt* i forbindelse med de mangeårige kultiveringsarbejder i *Store Vildmose*.

Midtjydsk Maskinlager i Herning har overtaget forhandlingen af *Ford* traktorer og *Fords* industrimaskiner, efter at denne afdeling er udskilt fra *Herning Motorcompagni*, der fortsat forhandler *Fords* bilmærker, således som det har gjort siden 1926.

I *Viborg* har et nyt firma, *A/S Jørgen Olsen*, overtaget forhandlingen af *Ford* traktorer og industrimaskiner. Det nye selskab vil blive ledet af den hidtidige underdirektør *Jørgen Olsen*, *A. Philipsen Akts.*, *Viborg*. *A. Philipsen Akts.* har haft repræsentationen for *Ford* så længe, at både *Herning Motorcompagni* og *Bjerringbro Motorcompagni* oprindeligt er startet ud fra *A. Philipsens* virksomhed, og moderfirmaet fortsætter uændret med bilhandelen.

Hedeselskabet har fået overdraget at projektere et 3-trins rensningsanlæg for en under kulturministeriet sorterende ejendom på *Rønæs*.

Nordisk hydrologikonference

Som et led i den internationale hydrologiske dekade — UNESCO's tiårige forskningskampagne vedrørende verdens vandressourcer — påtænkes afholdt en nordisk hydrologikonference, der efter de foreløbige planer vil finde sted i Stockholm i august 1970. Ved samme lejlighed vil man søge at etablere en nordisk hydrologisk forening.

Baggrunden for disse arrangementer er de voksende vandforsynings- og spildevandsproblemer, som nødvendiggør dels en øget forskningsindsats inden for hydrologien, dels — og ikke mindst — et udvidet samarbejde mellem hydrologer, vandteknikere, hygiejniskere og andre interesserede i de hydrologiske arbejdsområder.

Det islandske skovselskabs smukke årsskrift for 1969 indeholder bl. a. en artikel af *Hakon Bjarnason*, hvori han redegør for, hvorledes den sibiriske lærk synes at trives godt på Island. En række billeder viser, hvor smukt lærkene har udviklet sig.

Fra Finland fortælles om en væsentlig prisstigning på birk. Det er ikke mange år siden, at man næsten overalt i de skandinaviske lande havde svært ved at afsætte udhugst af birk. Det er industriens jævnt stigende anvendelse af birk, bl. a. i de mange nye spånpladefabrikker, der har medført denne udvikling.

Med den vesttyske præsident G. Heinemann som protektor arrangeres i dagene 6.-14. juni en udstilling i München, som arrangørerne betegner som den første internationale skovbrugsudstilling, der udelukkende kommer til at dreje sig om skovbrugets og skovbrugsindustriens teknologi.

Den 12. nordiske skovkongres

Finland har fået overdraget i år at tilrettelægge den XII nordiske skovkongres i tiden 22.-26. juni. Anmeldelsesfristen udløber den 28. februar. I dagene 23. og 24. juni er der tilrettelagt i alt 29 ekskursioner, deraf 16 specialkurser.

Forlaget Landbonyt har under redaktion af agronom *Søren Thomsen* udsendt en »Planteavlsbog«. På 160 sider behandler specialister alle planteavlens forskellige sider.

Generaldirektør *Per Sköld* er fra 1. januar 1970 fratrædt ved Domänverket og er her afløst af *Folke Rydbo*, der hidtil har været overdirektør ved Domänverket. *Stig Johansen* fra det svenske landbrugsministerium bliver ny overdirektør.

Per Sköld bliver administrerende direktør for Statens forvaltningsaktieselskab, som den svenske rigsdag har oprettet for at få en fælles forvaltning af statens aktier i en række aktieselskaber, den svenske stat ejer, heriblandt de mange statsejede skovindustrier.

Der er lukket op til en rig naturoplevelse

Et af de endnu knapt nok »opdagede« større hedeområder, *Harrild hede*, mellem Ejstrupholm og Fasterholt, er nu indgået i de kortplaner, som Statskovvæsenet med passende mellemrum udsender over vandreture i områder, som Statsskovvæsenet kan give adgang til. Indtil i fjor var arealet, der for størstedelens vedkommende ligger nord for Harrild vandmølle, utilgængeligt, fordi vejene ikke var åbnede. Det er sket nu, bl. a. takket være statsskovriden V. Halskov-Hansens levende interesse for det pågældende landskabs historie. En del af denne spændende historie har skovrideren fortalt om i et par artikler i Hedeselskabets Tidsskrift samlet under titlen »Omkring St. Nørlund«. Harrild hede kan give den gode fodgænger helt usædvanlige oplevelser: Indlandsklitter, oldtidsagre, urfugle, bavnehøje, odtidsveje, botaniske sjældenheder som f. eks. områder med alle vore insektædende planter osv.

Den ældste danske tegning om tørvearbejde – ?

Tørvetilvirkning 1859 efter originaltegning af V. Zillen.

I »Ill. Tid.« for 1859 er offentliggjort ovenstående tegning fra en tørvevirksomhed; den er dateret 1859 og er udført af den da meget kendte og ansete dyremaler V. Zillen. Hans særkende er, at dyrene altid ser lidt bedrøvelige ud, ganske som hesten her.

Tegningen er formentlig den ældste danske tegning eller billedmæssige skildring af et tørvebrug. I en ledsagende tekst fortælles, at billedet skildrer »den simple Frembringelse af Tørv, saaledes som den almindeligvis drives hos os. Det er ved Skæring og Æltning, idet endeel Tørvemasse optages af Mosen, æltes ved Heste eller Maskinkraft, formes og udlægges paa Jorden, for senere at sønderskæres til Tørv og derpaa at tørres. Erkjendelsen af denne Metodes Mangler har fremkaldt en Række Forsøg paa forbedrede Behandlings-

maader, der dog endnu langtfra have naaet saavidt, at man med Bestemthed kan fremhæve denne eller hiin Metode som den bedste eller som passende under alle Forhold.« Bladet omtaler en række metoder og fortæller derefter, »at Bundfældning er den eneste Metode, der i Danmark har fundet fabriksmæssig Anvendelse ved en paa Silkeborg anlagt Fabrik for Tørvetilvirkning efter den Challetonske Metode.«

»Ill. Tid.« slutter med at sige, at »som saa mange andre af vore naturlige Hjælpkilder famler Tørve-Industrien endnu i sin Barndom hos os — vi have endnu ikke gjort os tilstrækkelig Rede for den rige Kilde til Velstand og Virksomhed, der ligger begravet i Danmarks 35 Qvadratmile Mose.«

I Tuxens håndbog for Landbrug fra 1877 omtales den Challetonske metode, som den blev praktiseret ved Silkeborg på foranledning af Michael Drewsen. Den går ud på, at tørvemassen hentes op med et »Paternosterværk«, findeles og slemmes ud med vand i et kar, hvorefter massen i render ledes ud til en tørreplads. Her skæres massen derefter i stykker, når den er nogenlunde tør. I håndbogen meddeles, at metoden ikke viste sig økonomisk fordelagtig. H. S.

Forskningschef *Ottar* i Norsk Institut for Luftforskning har i en udtalelse til »Dagbl.« udtalt ængstelse over, at surhedsgraden i nedbøren jævnt øges, så vandløbenes tilstand tilsvarende forringes. I Oslo er alle offentlige virksomheder gået over til at anvende lettere fyringsolier med mindre svovlindhold, men det er ikke nok, hævder hr. Ottar og tilføjer, at det er forureningerne fra det øvrige Europa, der skal gribes ind mod snarest. Emnet venter han behandlet på et møde i København i februar inden for »Nordforskningsregionen«.

Det forstlige Forsøgsvæsen har som hæfte 2 til 32. bind offentliggjort en afhandling af *Niels Heding* om »Stamtalsreduktion og diameterudvikling i rødgran«. I samme hæfte findes en på engelsk udarbejdet undersøgelse ved *H. Holstener-Jørgensen* og *Leo M. Eiselstein* om »Drukning af rødder og angreb af *Cryptococcus fagi* i danske bøgebevoksninger« med et dansk referat.

Den internationale organisation af landbrugsblade og journalister holder årsmøde i Irland i dagene 31. maj—5. juni.

Kongenshus Mindepark og Skovgaard-Museet

Arkitekt *H. G. Skovgaard*, København, havde inden sin død i december skænket Skovgaard-Museet i Viborg sine forslag og udkast til udsmykningen af Kongenshus Mindepark for hedens opdyrkere, som han udarbejdede i årene omkring 1950. Gaven omfattede også de forslag, som han udarbejdede til rejsning af nogle meget store relieffer, som man en tid overvejede at rejse ude på en af de store hedeblader. Økonomiske grunde hindrede disse forslags realisering, og i stedet gennemførtes rejsningen af de 40 herredssten i den nuværende mindedal. Der er i dag enighed om, at denne løsning til hæder for den jævne hedebonde næppe kunne være løst på en smukkere måde.

Marathon-kørsel med en traktor

Over en periode på 144 timer satte denne Ford 3000 i standardudførelse med sine hårdtarbejdende traktorførere ny marathon-rekord. Vejrgudernes ugunst til trods pløjede de i alt 84,81 ha svær marskjord i Holland i december måned. I tal blev der i alt kørt 807 km og brugt 13,8 liter pr. ha. Pløjedybden var ca. 20 cm, og timeydelsen var 0,59 ha.

Mere massiv læplantning -

Grenaa Folkeblad beskæftiger sig i en spidsartikel den 30. december med de skadevoldende jordfygninger, der har optrådt i 1969, og skriver derefter: Nu kan vi ikke - endnu da - styre klimaet over Djursland ved hjælp af et EDB-anlæg, og de hyppige fygninger på egnen kunne måske foranledige til, at man overvejede en mere massiv læplantning nogle steder på Østdjursland på jord af god bonitet.

I en tid, hvor der af landbrugstekniske og særlige økonomiske hensyn helst skal køres med store maskiner på store marker, vil man i almindelighed af arbejdsmæssige grunde ikke være glade for flere læhegn. Men man må her tænke på, at arbejdet med at køre sammenføjet jord væk fra gårdspladser og haver heller ikke direkte giver øget indtægt i landbruget, og i en tid, hvor man i forvejen har tendens til kornpukler, ville det ikke være urealistisk at undersøge og overveje, om enkelte af de store, massive, gennemløbende hegn, som Hedeselskabet nu planlægger og opbygger i den vestlige del af landet, også kunne gøre nytte på Jyllands østlige og tørreste område.

I Fords internationale program for de kommende år nævnes, at forskningen først og sidst vil være rettet mod forureningen. Bl. a. vil der snart være bragt et monterings sæt i handelen for ældre biler, så disses udstødning kan blive acceptabel. Fords forskningsresultater hævdes i de sidste år at have ført til, at udstødningen af kulilte er reduceret med 70 %.

I det typiske norske skovområde Agder-Trøndelag er skovejendommene i de sidste 10 år øget med 4000 eller 400 pr. år, og det norske Skogselskabs formand, forstkandidat *V. Sibbern*, kalder det en udvikling på tværs af, hvad man måtte vente. Det er den fortvivlede situation, at salgsværdien for skovene er større end brugsværdien, siger han, der fører med sig, at skovejendomme ved dødsfald opdeles mellem børnene, eller at øjeblikkelige økonomiske vanskeligheder fører til frasalg af dele af skoven.

En tredjedel af alle norske skovejendomme er på under 25 ha, en størrelse, der gør en rationaliseret drift vanskelig, og samtidig er 40 % af alle skovejere over 60 år, uden at mere end 20 % blandt disse kan se en rimelig udvej for et kommende generationsskifte. Hele problemets alvor skal ses i den kendsgerning, at skovindustrien i Norge udgør ca. 1/10 af hele den norske industri.

Overalt i Europa meldes der om afgang fra landbruget. Nu foreligger der i Agric rev. en oversigt, der fortæller om forholdene i Jugoslavien. I tiden 1949-1969 er 2,15 mill. personer afvandret fra landbruget.

I Norge planlægges for tiden anlæg af en 19 km lang landevej med underbygning baseret på, at affaldsbark fra de store tømmerindustrier skulle være særlig god til fundamentering af veje, der normalt lider under tøvejrsskader. Der skal anvendes et 30-50 cm bundlag af 70% vandholdig bark. Tøvejrsskaderne på de norske veje anslås til 90-100 mill. kr. årligt. I Sverige, Canada, USA og Sovjet arbejder vejlaboratorierne med tilsvarende opgaver.

Krav til den norske stat om finansiering af skovgødskning

Professor *Brantseg* har på et såkaldt »træ-møde« i Oslo opgjort, at gødskningen af norsk skov siden 1960 har omfattet 60.000 ha ældre skov. Med en gennemsnitlig vækstforøgelse pr. ha på 2 m³ pr. år udgør det en årlig produktionsforøgelse på 120.000 m³, siger han, og motiverer derud fra ønsket om en intensiveret forøgelse af gødskningen, hvor staten må træde til med finansiering.

I et tidligere nummer af Hedeselskabets Tidsskrift refererede vi, hvorledes et norsk træindustriforetagende havde investeret million-kapitaler i produktion af træmasse i Brasilien, baseret på eucalyptus og ahorn. Nu meddeles det, at A/S Billerud i Sverige forlængst har investeret henimod 200 mill. sv. kr. på anlæg af 14 eucalyptus-plantager på Portugals vestkyst. Arbejdet blev startet i 1959, og resultaterne har offentligt været betegnet som oversteget alle forventninger. På otte år er der eucalyptus, som har nået en højde på 20 meter og en diameter på 20 cm. I 1964 begyndte Billerud at bygge en fabrik med en årlig kapacitet på 80.000 tons viscos-masse. Ved omlægning af fabrikationen ændres det nu til en produktion af 140.000 tons papirmasse. Billerud har 70% af aktiekapitalen.

PINDSTRUP SPAGNUM (tørvestrøelse)

Leveres i baller i den anerkendte størrelse i kvaliteterne

- FIN – MELLEMFIN – GROV – samt kvaliteten
- LØS, USORTERET

Desuden leveres kvaliteten

- FIN TØRVESTRØELSE (sphagnum) i 430 liters poser og 200 liters poser

Forhandlere overalt i landet.

PINDSTRUP MOSEBRUG $\frac{A}{S}$

8964 Pindstrup . Tlf. (06) 39 61 00

PETERSEN & PEDERSEN

VIBORG

Telefon (06) 62 62 88

ALT I ELEKTRICITET

Rødkjærbro Cementvarefabrik v. J. T. Birk

Telefon Rødkjærbro (06 - 65 91 11) 14

FORLANG TILBUD

Fører kun Δ mærkede varer

Alle arter betonvarer til afvanding og kloak føres på lager

Ellidshøj Kridt- og Kalkværk

ved C. M. Christiansen . Århus

Telefon: Ellidshøj (08 - 11 93 11) 4

Århus og Århus (06) 12 76 33

Fabrikation af
jordbrugskalk og
foderkridmel

Bjerringbro Cementvarefabrik

Telefon Gentofte 938

Bjerringbro (06) 08 11 11

Alle Δ mærkede rør
imprægnerede
og uimprægnerede

Stort lager

Alltid leveringsdygtig

Petersværk Betonvare-Industri

Nørresundby . Telefon 12 10 55 (kaldenr. 08)

Alt i betonvarer efter D. S. 400

Renseanlægget »Ringtanken« (Dansk patent nr. 59820)

Generationsers tillid ...

... det bedste fundament
for en moderne bank

DEN DANSKE PROVINSBANK

AARHUS . ODENSE . AALBORG . KØBENHAVN

DANSK STÅLGÆRDE bedste hegn til mark og skov

AKTIESELSKABET NORDISKE KABEL- & TRAADFABRIKER

Trifolium Frø

KØBENHAVN

RANDERS

Kjellerup Betonvarefabrik v. J. T. Birk

Telf. (06) 88 10 45 Efter kl. 17: Telf. Rødkjærsgade (06 - 65 91 11) 14

Forer kun $\triangle$ mærkede varer.

Alle arter betonvarer til afvanding og kloak føres. Forlang tilbud.

SKOVPLANTER - LÆPLANTER - HAVEPLANTER

SKÆRBÆK PLANTESKOLE

Skærbæk . Telefon (047) 5 12 50 *

Tilsluttet Herkomstkontrollen med skovfrø og -planter.

Plantekatalog tilsendes gerne på forlangende.

Elementbroer - Jernbetonspunsplanker

Specielle emner efter opgave Alt i betonvarer efter D. S. 400

Ringkøbing Cementvarefabrik - Tlf. 07 32 16 00

Videbæk Cementvarefabrik - Tlf. 07 17 12 14 A/S N. SKYTTE

Betonvarer og Iso-dæk

Lecablokke og -mursten

Mørtel, sten og grus

A/s MARIUS ØDUM

Randers . Telf. (064) 2 04 00

Betonvarer efter

Ingeniørforeningens normer

Stenvad Cementstøberi

Tlf. Stenvad (063 - 8 24 11) 6

Arnold Westmark

Alle $\triangle$ mærkede rør
ALTID LEVERINGSDYGTIG

Hammerum Herreds Spare- og Laanekasse

Tlf. Herning (07) 12 37 33 (fl. lin.)

Kontortid:

Mandag, tirsdag

og onsdag 10-16

torsdag og fredag 10-17.30

Hulkjærhus Planteskole

Rødkjærsgade

Telf. (06) 87 03 33 - 87 00 25

PLANTER TIL SKOV
LÆHEGN OG HAVE

Frøavlscenret

HUNSBALLE

Telf. Holstebro (074) 2 05 33

Frøavl og frøhandel

Den almindelige Brandforsikring

for Landbygninger, opretter ved kongelig Anordning

af 1792

Brandforsikrer Bygninger
- færdige og under Opførelse -
med fast Inventar

HOVEDKONTOR:

STORMGADE 10 - KØBENHAVN K.

C.: 1100

Træplanter til have og kirkegård,
mark og skov.
Plantegræs.

Lomborgs Planteskole

Granhøj v. Aalborg

Tlf. 12 01 01

Tlf. 13 40 40

Stort faveillustreret
katalog
sendes gratis
på forlangende

Aktieselskabet

L. HAMMERICH & CO.

Specialforretning i bygningsartikler

Grundlagt 1854 . Telf. 12 71 55 (3 lin.)

Århus

A/s De forenede Teglværker

EGERNSUND - TELF. GRAASTEN 51713 OG 51714
LEVERER TEGLVARER OVER HELE LANDET

Skovteknisk Institut

- TEKNISK RÅDGIVNING
- PRAKTISK FORSØGSARBEJDE

Vejledning ved anskaffelse og brug af maskiner og redskaber.

Vejledning ved indkøring af nyt materiel.

Metodeforbedringer.

Lokale arbejdsstudier.

Arbejdsplanlægning.

Anvendelse af kemikalier (herbicider m. m.).

Instruktion i afmærkning og ophugning af spor.

SKOVTEKNISK INSTITUT

Vester Voldgade 86^B
1552 København V.
Telefon (01) 12 21 66

- AVERTER I HEDESEL- ●
- SKABETS TIDSSKRIFT ●

MARKVANDING

DANREGN

SPECIALFIRMA · FORLANG TILBUD
BRANDE · TLF. 07-18 0755*

når det drejer sig om

familie/service, lønkonto/service og de skattebegunstigede opsparingsformer – så tag **Privatbanken med på råd!** – De vil opdage, at en moderne bank som Privatbanken yder effektiv service langt ud over det, man i almindelighed opfatter som bankservice.

PRIVATBANKEN FOR VIBORG OG OMEGN

FILIAL AF PRIVATBANKEN I KJØBENHAVN A/S
Sct. Mathiasgade 15 · Telefon (06) 62 26 00
AFDELINGER I BJERRINGBRO, SKALS OG HALD EGE

Sine forsikringer tegner man i

NORDISK ULYKKE

Grønningen 17 - København K

Telefon Min. 81 11

engsko kvoernsten

STRØMMEN RANDERS TLF. (06) 42 99 99

Varde Bank

Esbjerg afdeling

Kongensgade 62 og
Fiskerihavnen

Midtjyske Teglværkers Salgskontor S. m. b. a. Telefon Viborg (06) 62 13 30

Alle størrelser i drænrør leveres

Sådan sparer De penge på gødnings-budgettet

Glæd Dem over det store prisfald på de ammoniumholdige gødninger (f.eks. er flydende ammoniak nu 7 øre billigere pr. kg). Udnyt de mange fordele ved gødsning med PK-gødning, suppleret med den rigtige kvælstofgødning.

**Det giver større udbytte
og bedre økonomi**

EKSTRA FORDEL: Få Deres samgranulerede kali-superfosfat leveret som løsvare, så sparer De yderligere ca. 5%. Få udbragt Deres PK-gødning ved først givne lejlighed, og lad eventuelt Deres gødningsforhandler klare udstrøningen for Dem.

Han gør det gerne - og billigt.

**Spar penge, tid og arbejde - bestil
idag samgranuleret**

Kali-superfosfat

**Alt er
billigere
i løs vægt**